

KISWAHILI KIDATO CHA PILI

MHULA WA TATU 2023

MWONGOZO WA KUSAHIHISHA

1.(a) Ufisadi (al.1 x 1=al. 1)

- (b) (i) Ajali za barabarani zinasababishwa na kuendesha gari kwa kasi sana
(ii) Kung'olewa kwa vidhibiti mwendo kinyume na masharti ya uchukuzu na mawasiliano.
(iii) Kuwepo kwa magari mabovu barabarani ambayo hayakutimiza masharti ya ukaguzi.
(iv) Ufisadi wa maafisa wa usalama
(v) Barabara mbovu zenye mashimo
(vi) Matumizi ya madawa ya kulevya miongoni mwa madereva wa malori na matrela
(Zozote 4x1)

- (c) (i) Wananchi wafahamishwe ya kwamba wana jukumu la kuwaeleza walinda usalalam endapo gari linapelekwa kwa kasi kupita kiasi.
(ii) Wananchi waelimishwe ili wasikubali kuingia kwenye magari ambayo yamejaa kupita kiasi
(Zozote 2x1)

- (d) (i) Kuwekwa kwa vidhibiti mwendo kwenye magari ya abiria
(ii) Kuwachukulia hatua wale wanaotoa na kuchukua hongo

(iii) Kurekebisha baadhi ya barabara mbovu
(iv) Kuwekwa kwa mikanda ya usalama kwenye magari
(zozote 3x1)

- (e) (i) Kung'olewa kwa vidhibiti mwen
(ii) Kutokuweko kwa mikanda ya usalama
(iii) Gari kwenda kwa kasi zaidi kutokana na kurekebisha kwa vidhibiti mwendo
(Zozote 2x1)

- (f) (i) Shida ambayo imedumu muda mrefu bila suluhisho kuliko kiwango kilichokubaliwa
(ii) Mashimo yaliyoachwa baada ya madini kutolewa

- (iii) Vifaa vya gari kwenda kwa kasi kuliko kiwango kilichokubaliwa
(3x1)

SEHEMU YA LUGHA

2. (a) (i) Chota - chotesha (al.1)
(ii) Lewa – lewsha (al. 1)
- (b) (i) King’ong’o – m, n, ny, ng’ (yoyore 1x1 =al.1)
(ii) Kiyeyusho – y,w (yoyote 1x1=al.1)
- (c) Kwa mfano:-
Kivumishi : Askari shujaa ametuzwa (1x1= al. 1)
Kielezi: Askari yule alipigana kishujaa (1x1=al. 1)
(Hakiki jibu la mwanafunzi)
- (d) Vitenzi – tulikwisha, kutambua, alikuwa ndiye (hoja 4 x ½ = al. 2)
- (e) Ma(ji) chinjio haya ualikarabatiwa kwa ma(ji) pesa mengi (al. 2)
- (f) (i) Kila mmoja aliandika kwa niaba ya mwenzake
(ii) Kila mwanafunzi aliandika kwa sababu ya (al.2)
- (g) (i) Uvichanganue (al. 1)
(ii) Kulizibua (al. 1)
- (h) Wavu uliookatika ni wao (al. 1)
- (i) Kiimbo – Ni upandaji na ushukaji wa sauti unaofanyika wakati mtu anapozungumza (al. 2)
Shadda – Ni mkazo wa silabi katika neno
- (k) “Harakisheni mrudi leo, la sivyo mtakosa tuzo” mama alisema (al.2)
au
Mama alisema “Harakisheni mrudi leo, la sivyo mtakosa tuzo”.
- (l) “Sijaona kitabu kizuri kama “Mayai waziri wa Maradhi,” Utaniazima siku ngapi?” Bashiri alimwuliza Rita. (al.2)
- (m) Mama anapika na baba akisoma gazeti. (al. 4)

S → S ₁ + U + S ₂	S ₂ → KN + KT
S ₁ → KN + KT	KN → N
KN → N	N → baba
N → Mama	KT → T+KN
KT → T	T → akisoma

T	→	anapika	KN	→	N
U	→	na	N	→	gazeti

(n) (i) A – WA (al. 2)
(ii) U – ZI

(o) – wanafunzi watundu- KN (al. 2)
- wanacheza darasani-KT

(p) wa – nafsi
li – wakati
wa – nafsi (mtendewa)
pend – mzizi .shina
eze- kauli/kinyambuzi
a – kiishio $6x \frac{1}{2} = 3$

(q) (i) Nyima mtu uhuru unaohitajika (al.2)
(ii) Kuwa na siri

r) Watalii walivutiwa na chai hiyo (al.2)

3.Isimu Jamii (al.10)

a) Lugha ya vijana. (al. 1x1)

(b) Kubadilisha msimbo - usifikirie kila kitu unaona ni reality
Si lugha sanifu - ma- mission
Matumizi ya sheng - ku- chill, uki- regret
Matumizi ya sentensi fupi - Ni kubaya maze
Kuchanganya msimbo - ukiregret, ma- mission
(1/2kwa kila sifa na 1/2 Kwa mfano, hoja 5)

(C) Ukosefu wa msamiati
Kukubalika katika kikundi fulani
Kujitambulisha na lugha fulani
Kuonyesha umahili katika Lugha zote mbili
(hoja zozote 3)

- (d) Kutilia mkazo ufundishaji ufaao wa Kiswahili
 Kuwepo Kwa idara za Kiswahili katika taasisi zajuu ili kuendeleza utafiti
 Kupitishwa Kwa sera nzuri inayoweka wazi malengo ya serikali kuhusu Lugha
 Kuhimiza machapisho ya Kiswahili
 Raia kuhimizwa kuionea fahali Lugha hii
 (hoja zozote 2)

4. SEHEMU YA FASIHI SIMULIZI

- a) **Bembelezi. Wimbo unambembeleza mtoto alale.**
 (Aina al. 1 ufafanuzi al. 1 - Al 2)

- (b) **Huimbwa na walezi wa mtoto**
Huimbiwa watoto wachanga
Huimbwa kwa sauti nyororo
Huonyesha hisia zamlezi
Maneno hurudiwarudiwa
Mdundo wa taratibu
Vifungu vifupivifupi hutumiwa
Huhusisha watoto na wazazi
Huhambatana na kumpapasapapasa mtoto kwa upole
 (Hoja zozote 5. - 1 x5)

- (c) **Wawili**
Mtoto na Mlezi
 (al. 2)

- (d) **Kupapasa mtoto**
Mlezi hutembeatembea
Tikisa mtoto
Beba mtoto mgongoni/ begani / kifuani
 (Hoja zozote 3)

- (e) **Vyakula k.v nyama, mkate, ndizi n.k**
Biashara, Sokoni
Ukulima wa ngano (mkate), mgomba (ndizi)
 (hoja 3x1=alama 3)